

6. Технологія виробництва продукції вівчарства

6.1. Народногосподарське значення вівчарства як галузі

6.2. Біологічні і господарські особливості овець

6.3. Види продуктивності овець

6.4. Племінна робота у вівчарстві

6.1. Народногосподарське значення вівчарства як галузі

Вівчарство — важлива галузь тваринництва. За різноманітністю продукції вона не має собі рівних серед інших галузей тваринництва. Вівчарство забезпечує промисловість такими цінними видами сировини, як *вовна, овчини, каракуль, шкури*, а населення — високоякісними продуктами харчування:

м'ясом, молоком, сирами, бринзою. А ланолін (жиропіт овець) використовують у медичній, фармацевтичній та парфумерній промисловості.

Основна продукція галузі - це вовна, яка має унікальні властивості: низьку теплопровідність, високу гігроскопічність, малу здатність волокон до електризації.

Із овчин шиють шуби й кожухи, а зі смушків та хутра - шапки, коміри та жіночі пальта.

Баранина відзначається добрими смаковими та дієтичними властивостями, високим вмістом повноцінного білка, а також незамінних амінокислот. Вівці - єдині у світі тварини, в яких ніколи не було виявлено таких захворювань, як туберкульоз і рак.

Молоко овець за вмістом поживних речовин значно перевищує інших сільськогосподарських тварин. Овече молоко і продукти з нього містять гормони довголіття і вважаються універсальними ліками від старіння.

Найбільше поголів'я овець зосереджене в Китаї, Австралії, Індії, Ірані, Судані, Великій Британії та Туреччині.

Овець розводять у всіх природно-економічних зонах України. Найбільша їх щільність у Закарпатській, Херсонській, Миколаївській, Одеській і Чернівецькій областях.

6.2. Біологічні і господарські особливості овець

Вівці — жуйні тварини, здатні добре використовувати грубі і соковиті корми. Їх можна випасати на землях, непридатних для землеробства (полонини, балки, яри). Із 667 видів рослин вівці поїдають 520, тоді як коні — 416, а корови — 460 видів. Із 600 різновидів бур'янів вівці поїдають 570, велика рогата худоба — 56, коні — 82.

Вівці, маючи загострену морду, косо поставлені гострі різці, тонкі й рухливі губи, можуть низько скушувати траву, підбирати із землі окремі стебла, листочки, а також зерно, колоски на полі після збирання врожаю зернових культур.

Вівці невибагливі до умов утримання та годівлі. Вовновий покрив захищає їх від холоду, тому вони не бояться морозів, але чутливі до вологості і протягів. Ці тварини покірні й пологливі, дуже рухливі, у них добре розвинений інстинкт стадності. Вівці мають міцні ноги, завдяки чому здатні до тривалих переходів.

Вівці добре пристосовані до різних кліматичних зон. Їх розводять у посушливих степах, холодних гірських районах та зонах пустель і напівпустель. Курдючні й жирнохвості вівці накопичують велику кількість жиру у хвостах, або курдюках і витрачають його як джерело поживних речовин і води у разі перебоїв у годівлі й напуванні.

Для овець характерні висока плодючість і скороспілість. Від 100 вівцематок одержують 120-150 ягнят і більше. У овець чітко виражена сезонність статевої активності. Перше парування ярок і баранчиків проводять у віці 18 місяців. Період кітності овець триває п'ять місяців. Ці тварини живуть 15-18 років, а період господарського використання їх становить 7-8 років. У овець добрі нюх і слух, але вони погано бачать.

6.3. Види продуктивності овець

Вовнова продуктивність овець. Вовна у овець тонкорунних і напівтонкорунних порід України — основний вид продукції. Вовною називається волосяний покрив тварин, який використовують для виготовлення тканин, килимів, валяних виробів тощо. Овеча вовна характеризується великою різноманітністю і комплексом цінних технологічних властивостей.

Вона добре прядеться й звалюється, має низьку теплопровідність, високі електро- і звуконепроникність, гігроскопічність, легкість, міцність, непогано пропускає повітря та ультрафіолетові промені, добре забарвлюється, а у разі намокання виділяє тепло.

За морфологічною будовою, зовнішніми ознаками і технічними властивостями вовнові волокна (шерстинки) поділяють на *пух*, *ость*, *перехідний*, *мертвий*, *сухий та покривний волос*. Вовнове волокно складається з окремих клітин, різних за формою і будовою, які утворюють його структурні компоненти — лускоподібний і кірковий шари та серцевину.

Пух — це найтонші (10-30 мк) й звивисті шерстинки, що складаються із кіркового і лускоподібного шарів. У грубововних овець пух утворює нижчий, більш короткий ярус вовнового покриву, непомітний зовні, якщо не розкрити руно. Вовновий покрив тонкорунних овець цілком складається із пуху. За технічними властивостями пух — найцінніше волокно.

Ость — малозвивисті шерстинки завтовшки 50-120 мк і завдовжки 10-40 см. Вони складаються із кіркового, лускоподібного шарів і серцевини. Серцевина добре розвинена. Це суцільна порожнина, наповнена повітрям.

Перехідний волос займає проміжне положення за товщиною й довжиною між пухом та остю. На відміну від ості, він має переривчасту серцевину.

Мертвий волос — дуже грубі, ламкі, короткі і майже прямі остьові волокна із поганими технічними властивостями. Він має дуже розвинену серцевину й не забарвлюється. Мертвий волос зазвичай знаходиться у вовні грубововних овець.

Сухий волос — це груба ость із меншим блиском і більшою ламкістю. У технологічному відношенні сухий волос займає проміжне положення між остю й мертвим волосом.

Покривний волос — прямий, короткий, дуже жорсткий, із сильним блиском, інколи має інший колір, ніж рунна вовна. Цей волос росте лише на кінцівках, голові та хвості. Грубі волокна, що зустрічаються у тонкорунних і напівтонкорунних ягнят, називаються *песигою* (ягнячий волос).

Овечу вовну залежно від її складу поділяють на *однорідну й неоднорідну*. *Однорідна вовна* складається з одного типу шерстинок — пуху або

перехідного волосу. Її одержують від тонкорунних і напівтонкорунних овець. *Неоднорідна вовна* складається із шерстинок різних типів: пуху, ості, перехідного волосу. Неоднорідну вовну одержують від грубововних і напівгрубововних овець.

За технологічними властивостями вовну поділяють на *тонку, напівтонку, напівгрубу і грубу*. *Тонкою* називають таку однорідну вовну, яка складається із пуху. Тонку вовну одержують від овець тонкорунних порід. *Напівтонкою* називають однорідну вовну, що складається із пуху, але грубішу, ніж тонка вовна, або перехідного волосу. Її одержують від овець напівтонкорунних порід. *Напівгруба* — неоднорідна вовна, яка має косичну будову руна і складається з пуху, перехідного волосу та ості. Її одержують від овець напівгрубововних порід. *Груба* — неоднорідна вовна, що складається із пуху, ості та перехідного волосу з наявністю у багатьох випадках сухого і мертвого волосу. Грубу вовну одержують від грубововних порід.

Цінною хутровою сировиною є *смушки* — шкурки новонароджених ягнят, що мають волосяний покрив у вигляді завитків певної форми. Їх одержують під час забою ягнят каракульської, сокільської та решетилівської порід в 1-3-денному віці. Смушки використовують для виготовлення пальт, шапок, комірців та інших хутрових виробів. У торговельній мережі вони відомі також під назвою каракуль.

За кольором смушки можуть бути *чорні, сірі й кольорові*. Смушки формуються в період внутрішньоутробного розвитку плода. Причина утворення завитків каракулю до кінця ще не з'ясовані.

Шкурку плода овець у ранньому віці (110-125 днів) називають *голяк* (короткий паралельно розміщений волос), у пізньому (125-145 днів) - *каракульча* (муаровий малюнок), у 145-150-денному віці - *каракуль-каракульча* (муаровий малюнок і окремі сформовані завитки), новонароджених ягнят - *каракуль* чи *смушок* (усі завитки сформовані).

Овчини- це шкури, дорослих овець і молодняку після 4-6-місячного віку. Вони є цінною сировиною для шубної, хутрової та шкіряної промисловості. Залежно від походження, якості волосяного покриву та використання овчини поділяються на *хутрові*, *шубні (кожухові)* та *шкіряні*.

Хутрові овчини йдуть на пошиття зимового жіночого і дитячого одягу, шапок, комірків, курток.

Шубні овчини одержують від грубововних і напівгрубововних овець, а також від помісей, які мають неоднорідну вовну завдовжки не менше 2,5 см. Шубні овчини використовують для пошиття зимового одягу (кожухів, жилетів), який носять хутром всередину.

Шкіряні овчини — це шкури, які за якістю вовнового покриву непридатні для виготовлення шубних або хутрових виробів. Із шкіряних овчин виготовляють шкіряні пальта, рукавички, сумки, куртки тощо.

На якість овчини впливають порода, вік і стать овець.

М'ясна продуктивність овець

М'ясо овець — один із цінних продуктів у харчуванні людини. Баранина за поживністю не поступається яловичині, але містить менше білка. Баранина має високі смакові якості та специфічний запах, зумовлений наявністю гірсинової кислоти, який посилюється у разі повторного підігрівання страв.

Жир має високу точку топлення і застигання (40-47° С), що негативно

впливає на якість м'ясних страв у міру зниження їх температури. Тому баранину споживають гарячою з додаванням значної кількості ароматичних та гострих спецій. М'ясна продуктивність овець залежить від породних, індивідуальних особливостей, статі й віку.

Молочна продуктивність овець

Молоко, яке за своїм хімічним складом поживніше, ніж молоко корів і кіз. У ньому міститься 6-8% жиру, 4,6-6 — білка, 4,6 — цукру, 0,8% зольних речовин. За вмістом основних поживних речовин овече молоко переважає коров'яче в 1,5-1,8 рази. На одержання одного кілограма бринзи витрачають до п'яти, а сиру рокфор - близько семи кілограмів овечого молока. За смаком воно *солонувате*, але приємне. Натуральне овече молоко використовують рідко. Із нього виготовляють бринзу й високоякісні сири рокфор, пікоріно, качкавал та кисломолочні продукти (йогурт, айран, мацоні тощо). Тепер в Україні товарне молоко від овець одержують тільки в деяких господарствах Закарпатської, Чернівецької, Івано-Франківської, Львівської та Одеської областей.

Вівцематки дають 60-80 кг товарного молока за лактацію. Продуктивність вівцематок спеціалізованих молочних порід становить 300-400 кг, а рекордисток - до 1000 кг молока за лактацію. Молочна продуктивність овець залежить від породних та індивідуальних особливостей, умов утримання і годівлі, віку тварин, місяця лактації та інших факторів. Лактація в овець триває 120-150 днів. Доїти вівцематок починають після відлучення ягнят у 2,5-3-місячному віці.

6.4. Племінна робота у вівчарстві

Племінна робота передбачає оцінювання та облік індивідуальної продуктивності і походження овець, оцінювання тварин за якістю потомства,

організацію відбору молодняку й підбору дорослих тварин, виробничі методи створення селекційної структури племінного і товарного стада овець. Загальні особливості методів селекції овець: складна й специфічна система бонітування тварин, сезонність та чітка виробнича стабільність одночасного оцінювання, обліку й використання всього поголів'я овець на послідовних етапах селекційного процесу впродовж року. Вівчарство не має принципових відмінностей щодо загальних систем індивідуального обліку та мічення тварин.

Племінна робота ґрунтується на використанні індивідуальної різноманітності тварин. Тому з селекційною метою у вівчарстві проводять мічення (татуювання, вищипи, бирки, випалювання номерів на рогах) та індивідуальний (племінний) облік продуктивності й походження тварин. Форми індивідуального обліку: журнал парування, ягніння та приплоду овець; журнал індивідуального бонітування та продуктивності овець; картка племінного барана; картка племінної вівцематки; відомість остаточного індивідуального закріплення баранів за вівцематками на період парування; книга індивідуального обліку продуктивності овець (селекційне поголів'я вівцематок і ярок товарних господарств). У племінних господарствах на основі результатів бонітування й стриження складають зведену відомість бонітування овець, а в товарних — акт класного бонітування. Це вже форми групового обліку виробничої діяльності у племінному і товарному вівчарстві. До них належать також різні форми технологічного та бухгалтерського обліку; акт на оприбуткування приплоду овець, заключні відомості про парування вівцематок, ягніння, відлучення ягнят від вівцематок, акт переведення овець із групи в групу, акт на вибуття тварин, книжка чабана, щоденник надходження і реалізації вовни, відомість витрачання кормів та інші форми обліку.

Бонітування — це комплексне оцінювання власної продуктивності овець із метою найбільш ефективного використання їх у племінній роботі та технології виробництва. Існує індивідуальне й класне бонітування. Під *індивідуальним* розуміють таке оцінювання власної продуктивності, коли враховують усі селекційні ознаки й результати оцінювання ступеня розвитку кожної ознаки записують у спеціальному журналі, а на вусі ставлять (вищипом) відповідний клас тварин (у смушкових вищипом фіксують також смушковий тип ягнят і розмір завитків). Так бонітують овець у племінних господарствах. *Класне* бонітування — це оцінювання власної продуктивності овець за всіма селекційними ознаками, проте ступінь розвитку їх ніде не зазначають, а ставлять тільки клас вищипом на вусі (у смушкових — розмір завитків і смушковий тип ягнят). Класне бонітування молодняку застосовують на товарних фермах.

Сукупність розташованих у певній послідовності й умовно відмічених ознак комплексного оцінювання овець утворює бонітувальний ключ. На основі бонітування визначають клас тварин. Чистопородних овець усіх порід поділяють на еліту, перший, другий клас і брак.

Питання для самоконтролю

1. Назвіть основні види продукції вівчарства.
2. Господарсько-біологічні особливості овець.
3. З яких шерстинок складається вовновий покрив вівці?
4. Які фізико-механічні властивості вовни.
5. Що впливає на цінність смушка?
6. Характеристика різних видів смушків.
7. Дайте характеристику овчин різних видів.

8. Які особливості м'яса овець.
9. Молочна продуктивність овець.
10. Особливості племінної роботи у вівчарстві.